

DUCHOVNÍ VĚDA JAKO ODPOVĚĎ NA POTŘEBY DUCHOVNÍHO ŽIVOTA

ZVLÁŠTNÍ PŘEDNÁŠKA

***Hádanky bytí a hledající duše · W. Rathenau:
„Ke kritice doby“ · Herman Grimm a Raffaelův
životopis · K. Burdach a Goethův „Faust“ ·
I. W. Goethe: „Vilém Meister“ · A. a W. Humboldt ·
Duchovní svět a tvořivá síla fantazie***

Člověk, který na základě pocitů a tužeb své duše pocítí potřebu přistoupit k teosofickému hnutí, bude - možná aniž by si toho byl vždy v plném rozsahu vědom - usilovat o uspokojení toho, čeho si osobně žádá jeho srdce, co mu osobně může přinést klid vzhledem k velkým hádankám bytí, vzhledem k otázkám, u nichž cítí, že bez jejich zodpovězení se v epoše, do níž je svou současnou inkarnací postaven, nemůže vypořádat se životem. Pokud však člověk najde tu či onde v duchovním životě své epochy to, co může přijmout, aby dospěl k uspokojení svých tísnivých a pro něj nezbytných hádanek duše, pak by se měl ale také snažit proniknout k pochopení toho, že takový duchovní život, který se postaví do nějaké epochy, může jednotlivé duši přinést skutečně jen to, co tato jednotlivá duše správně spo-

juje s duchem, aniž by si tuto správnost vždy uvědomovala, pokud je takový duchovní život v souladu s

celkovou evolucí lidstva a pokud dokáže dostát své odpovědnosti vůči celkové evoluci lidstva. Tu a tam se může objevit nějaké duchovní hnutí a jednotlivé duše mohou věřit, že v takovém hnutí mohou pro sebe nalézt to, co potřebují. Avšak to, co duše dostane a o čem se domnívá, že ji to může uspokojit, může být bezcenné pro skutečný vývoj duše, pro skutečné síly, které duše musí hledat, jestliže to, s čím se setkává jako s duchovním životem, nemůže převzít plnou odpovědnost vůči duchovnímu vedení lidstva v nějaké epoše, jestliže toto duchovní hnutí nemůže předstoupit před mocnosti, jež vedou duchovní život lidstva, a nemůže se před těmito mocnostmi zodpovědět tak, že tyto mocnostmi takřkajíc vysloví: Ano, tímto duchovním hnutím se děje to, čeho si žádá doba, čeho si žádají duchovní síly, jež do této doby zasahují.

Některý z teosofů pocítí zřejmě tu a tam také potřebu poohlédnout se po tom, jaký má to, co přijímá, vztah k celkovému duchovnímu životu nebo jak se to projevuje v nejrůznějších oblastech, což ale vyjadřuje možná více touhu než potřebu očekávat od doby řešení hádanek, jež může být získáno prostřednictvím duchovní vědy. Teosofická duše, pohlédne-li na to, co se značným uspokojením přijímá z duchovní vědy, může neuspokojeně a možná i nesympaticky pohlížet na to, co nás tu všude jako duchovní život v naší době obklopuje, na to, že se tento duchovní život domnívá, že má co dělat i s těmi nejvyššími otázkami bytí, s nejvyššími hádankami lidského bytí. Mnohé z toho, co se tam venku objevuje a co zápasí o řešení hádanek bytí, o zodpovězení otázek bytí, může být leckterou duší, jež přijímá

duchovní vědu, pociťováno jako materialistické, povrchní, nedostatečné. Nezaujatými pozorovateli jsou však v tomto vnějším životě i takoví lidé, kteří nic nevědí o duchovní vědě, kteří nemůžou dokonce ani tušit, co žije v tom, co nazýváme duchovní vědou, a kteří poctivě a upřímně zápasí v naší epoše o pravdu, jejichž duše zkrátka poctivě a upřímně pociťují tu nejhlubší touhu po hádankách bytí. Neměli bychom se na okolní svět, na to, co stojí mimo nás, dívat povrchním, všechno nivelizujícím pohledem, nýbrž pohledem rozlišujícím, neboť jen tak můžeme získat možnost navázat správně na to, co tu je.

V hodinové přednášce se samozřejmě nemůžeme zmínit o mnoha věcech, na které ti, kteří jsou spirituálními vůdci našeho hnutí, musí dnes navazovat, co musí brát plně v úvahu. Proto můžeme vyzvednout jen jednotlivé příklady, a na jednotlivých příkladech si ukážeme, v čem venku ve světě pulzují otázky, k jejichž zodpovězení, k jejichž uspokojení se chystá duchovní věda.

Jestliže budete pozorovat svět, zjistíte především, že hledající duše, duše, jimž se hádanky bytí opravdu vrývají do srdce, si říkají: Co potřebujeme dnes? Nač se musíme ptát? Kde najdeme východiska k cílům života? - Duší, které takto pociťují, je hojnost zejména mezi těmi, kdo se vypracovávají především z praktické techniky, z praxe života, z praktické práce. Ani mezi těmi, jež mají sklon k filosofii, není tolik lidí, kteří tím nejúzkostlivějším způsobem takto myslí, jako mezi životními praktiky, kteří se svými rukama lopotí za mechanizace žití, kteří se však zato ohlížejí po tom, co často naplňuje duši, když se musí ptát po hádankách života. Musíme dobře naslouchat takovým duším, neboť si musíme

představit, že duchovní věda se jednou bude muset zodpovídat, bude muset skládat účty před vůdčími mocnostmi světa. Takové duše však patří k nejlepším hledajícím duším současnosti, a může nastat epocha, kdy předstoupí před vůdce duchovního života, a tito budou muset odpovědět na životní hádanky, jež se vytvořily pod tlakem praktických zájmů života. Stačí, ne- budeme-li sami sebe zaslepovat, budeme-li mít smysl pro to, co se děje v životě, a budeme se s tím setkávat všude, kde jsou pravé hlasy hledajících duší.

Kdo šel v poslední době kolem knihkupectví nebo se porozhlédl po nádražních knihkupectvích, co tam mají vyloženo, a nešel tam jen se záměrem podívat se pouze na to, co si chce koupit, ten asi našel všude viditelně vyloženou knihu, kterou si možná, pokud je teo- sofem, nepřečte s žádným velkým zájmem, bude-li myslet jenom na to, aby uspokojil vlastní duševní potřeby, kterou si však přečte se zájmem, řekne-li si: Jak musí ty věci vypadat, chceme-li přijít s odpověďmi na životní hádanky hledajících duší? - Byla tam vyložená kniha od člověka vynikajícího v praktickém životě, a když jste si přečetli první stránky, tak jste se mohli přesvědčit, že má dobrý přehled o naší epoše, že se naše doba posouvá k mechanizování vnějšího života, že síly lidské práce jsou víc a víc vháněny do práce strojové. Je to kniha „Ke kritice doby“ od Walthera Rathenaua. Je to kniha člověka znalého naší doby, kterého by měl poznat i ten, kdo chce mít co říci v duchovní vědě. Je v ní popsáno, jak se v naší době všechno mechanizuje, a proč k tomu muselo dojít. Pro komplexní pojmání je to z velké části popsáno nesprávně, možná, že člověk dokonce nebude moci souhlasit s jediným výrazem, ale o to nejde. Jde o to, co v naší době říkají hledající duše,

a jaké jsou síly, jejichž pomocí hledají, obzvlášť je-li to člověk praktického života, tak jako jím je autor této knihy.

Na začátek naší úvahy bych vám chtěl něco přečíst z jednoho místa této knihy, které se mi jeví, jako by bylo vysloveno ze středu duševní nálady evropských a amerických duší. Doslova zde slyšíme, co bezpočet duší vyslovit nedokáže, co v nich však může probouzet otázky, porozumí-li takovéto osobnosti, která sama ze sebe mluví o době a duši doby a říká: „Ona (tedy doba) hledá svou duši a najde ji“ - přesto v celé knize nenajdete ani jediný záchytný bod, jak má doba najít svou duši, jenom touhu, puzení po čemsi neznámém - „ovšem proti vůli mechanizování. Této epoše nijak nezáleželo na tom, aťby rozvíjela duševnost v člověku; zaměřovala se na to, aby učinila svět použitelným a tím racionálním, posunula hranici zázraku a zakryla to, co je v zázvěti. Přesto jsme jako kdykoli dříve obklopeni mystériem; pod každou hladkou myšlenkovou plochou vystupuje na světlo, a od každého každodenního zážitku je to jen jediný krok do středu světa.“ V této knize se nikde nenaznačuje, jak se má tento krok od mystérií, která nás obklopují, do středu světa udělat. „Tři emanace duše: lásku ke stvoření, k přírodě a k božství, nedokázalo mechanizování životu jednotlivce uloupit; pro život celku vyprchaly k bezvýznamnosti. Lásku k člověku...“ - to říká praktik současnosti, který se se střízlivým pohledem staví vůči své době tak, jak se vůči ní postavit může, který celá desetiletí sám napadal to, čím jsou v Evropě i jinde vlákna ekonomického života a který na tom sám pracoval - „Lásku k člověku poklesla ke studené slitovnosti a k opatrovnické povinnosti, a přesto znamená etický vrchol celé epochy;

z lásky k přírodě se stalo sentimentální povyražení na neděli; láska k Bohu, překrytá režijním provozem mytologicko-dogmatických rituálů, vstoupila do služeb zájmů tohoto i onoho světa a stala se tak podezřelou nejen neušlechtilým povahám.“

Rathenau dále uvádí slova, jimž ten, kdo chce vyhovět duchovním potřebám doby, kdo chce těmto potřebám vyhovět s dobrou vůlí, musí naslouchat, i když jsou částečně nesprávná; vyjadřují totiž to, co oprávněně proudí z duší a co bude v dobách příštích proudit víc a víc: pocity, proti nimž se nesmí stavět nikdo, kdo pěstuje duchovní vědu, aniž by ho postihla karma doby. „Není snad jediné cesty, na níž by člověk nemohl najít svou duši, i kdyby to byla radost z aeroplánu.

Avšak lidstvo se nebude ubírat žádnými oklikami.“ To je potřeba doby. Můžeme slyšet, jak doba odmítne přijmout něco, co bude bezprostředně, nadsmyslově promlouvat k hlubinám duše. Tato doba řekne: „Nepřijdou prorokové ani zakladatelé náboženství, neboť tato přehlušená doba nepřipustí, aby byl zaslechnut jednotlivý hlas: jinak by ještě dnes mohla slyšet Krista a Pavla. Žádné esoterické společnosti se nezmocní vedení, neboť tajnou nauku pochopí nesprávně už první žák, natož pak druhý. Žádné jednotné umění nepřinese světu jeho duši, neboť umění je zrcadlem a hrou duše, nikoli jejím původcem.“

Mohli bychom říci: takto se nechal před několika měsíci slyšet jeden člověk. A co jsme celých deset let dělali? Snažili jsme se najít odpověď na to, jaké jsou síly, které spřádá doba. A Rathenau dále říká: „To největší a nejnádhernější je jednoduché. Nestane se nic, než že lidstvo pod tlakem mechanizování, nesvobody, neplodného boje odhodí stranou zábrany, které tíží

růst jeho duše. To se stane nikoli dumáním a přemýšlením, ale svobodným chápáním a prožíváním. O čem dnes mnozí mluví a co jednotlivci chápou, to později pochopí mnozí a nakonec všichni: že proti duši neobstojí žádná moc země.“

Že proti duši neobstojí žádná moc země! Z toho vychází naše důvěra v to, že s tím, co máme, vrůstáme do budoucnosti a že jsme v souladu s nejlepšími lidmi doby, kteří o nás nic nevědí nebo dokonce vůbec nic vědět nechtějí. My se však nenecháme svést, abychom podnikali něco proti tomu, po čem žízní naše doba, neboť víme, že vedení lidstva je přenecháno vyšším, spirituálním mocnostem a že to, co se v lidstvu projevuje, pochází od těchto spirituálních mocností, i když se to samo může jevit jinak než to, co my sami chceme, pokud se to nejeví být vytvořeno na základě nějaké libovůle, ale tak, že to jakoby s živelnou silou vyvěrá s impulsem doby ze středu duší. Tak k nám promlouvá naše doba. Jak promlouvají jevy, které přivodily naši dobu?

Chtěl bych nejprve vyjít z něčeho, k čemu už jednou v průběhu tohoto přednáškového cyklu směřovaly mé myšlenky. Mezi tou spoustou osobností, s nimiž jsem se setkal v době, kdy jsem ještě nebyl v Teosofické společnosti, byl i - jak jsem se zmínil před několika dny - kunsthistorik Herman Grimm, který vším, co jako jednatel vykonal, nechtěl nic jiného, než se vědomě postavit do služeb naší době. S ním se daly prožít velmi zvláštní věci. Herman Grimm se v šedesátých letech minulého století pustil do psaní Michelangelova životopisu. Kdo ho dnes vezme do rukou, zjistí, pokud není v zajetí předsudků, že je to to nejlepší, co bylo o Michelangelovi vytvořeno. Herman Grimm dlouho

usiloval svou prací o to, aby dokončil ucelený obraz Michelangelova působení a tvorby. Podařilo se mu také vytvořit obraz této doby. Potom začal psát rovněž život Raffaelův. Jedním z nejčastějších přiznání, které se dalo u Hermana Grimma vyslouchat, bylo, že u Raffaela se mu vedlo úplně jinak. Michelangela dokázal popsat tak, že mohl podat hotový obraz této osobnosti, Raffaela jenom tak, že pro něho samého to už nebylo dostačující. Proč?

Herman Grimm byl člověk, který u všeho, co chtěl pochopit, hledal vždy prapůvodní příčiny, a u Raffaela prapůvodní příčiny najít prostě nedokázal. Když něco o Raffaelovi nějakým způsobem dokončil, musel konstatovat, že ta záležitost byla opět vyřešena nanejvýš nedokonale. Přesto se znovu a znovu pouštěl do sepsání Raffaelova života, ještě i krátce před svou smrtí, avšak nedokončil ho. Krátký fragment pak vyšel ve fragmentech z pozůstalosti. Herman Grimm si říkal asi toto: „Zdalipak se mi tentokrát podaří, zůstanu-li tak dlouho na živu, vytvořit něco, co se pro mne bude shodovat s tím, co by člověk chtěl vědět o Raffaelovi?“

Bylo to krátce před jeho smrtí, když se do toho opět pustil; byl to totiž onen fragment, u něhož odložil pero a zemřel. Je to jen fragment, když on sám ještě dospěl k tomu, že napíše „Raffaelův život“. Když jsem tato slova četl v jeho pozůstalosti, tak jsem si sám musel připomenout jeden okamžik, kdy jsem s ním byl kdysi v jednom malém kroužku a mluvil jsem s ním, tak jak chtěl, o duchovních záležitostech lidstva. Měl jsem Hermana Grimma moc rád a pořád ho stejně rád mít budu. Byla to osobnost, přísně uzavřená v duchovní oblasti, již si připravila, a na to, co bych tam byl tak rád nechal vplynout, měl svou odpověď. Ta spočívala v pouhém pohy-

bu ruky odmítajícím to, co by se snad zvenčí mohlo při-

blížit k ostrovu jeho duchovního života a co by nemohl přijmout pomocí sil, které bylo možné mít v jeho době. Kdo se s ním stýkal, ten porozuměl jemu i jeho ruce, jak se odmítavě pohnula okolo rohu stolu. Pro mne byl tento pohyb hranicí mezi tím, kam až sahá duch, který chce duchovními prvky své doby právě tyto prvky nově oživit, a tím, co musí vplynout do naší doby v podobě nových sil. To bylo v roce 1892.

Proč - vše ostatní chci teď ve vašich duších jen podnítit - nedokázal Herman Grimm dokončit Raffaelův životopis pomocí duchovních prvků žijících v jeho duši? Odpovězte si prostřednictvím všeho, co bude nutné pro duchovní život doby, která bude chtít pochopit něco takového jako Raffaelův život. Tím neříkám, že Raffaelův život musí být něco vyššího než například život Michelangelův, pouze před vás stavím jeden fakt lidské duše. Pokuste se najít odpověď. Můžete ji najít, spočínáte-li pohledem na první scéně, otevírající naše třetí mysterijní drama „Strážce prahu“. Najdete tam čtyři obrazy: Eliáše, Jana Křtitele, Raffaela, Novalise. Tím, co mohlo spatřit světlo světa v průběhu naší dlouholeté duchovědné práce, takže se to mohlo osvědčit jako zřejmé a průkazné, jsme se snažili ukázat, jak stejná duševní individualita, znovu se inkarnující, přechází od Eliáše k Janu Křtiteli, znovu se rodí v Raffaelovi a pak se opět objevuje v Novalisovi. Jakkoli to dnes možná vypadá fantasticky, tak bude v budoucnosti nijak zvlášť vzdálené považováno za pravdu to, že lidé neuspějí v pochopení světa, nevezmou-li si na pomoc myšlenku reinkarnace lidské duše a karmy, procházející různými pozemskými životy, což se nazývá spirituálními souvislostmi světa. Raffaelův život popíše teprve

ten, kdo bude vycházet ze života, který bude poznán duchovní vědou.

Před lidskou duší se v naší době naléhavě a tázavě objevuje souvislost duchovního života v celém světě, která klade otázky jako: Jak je možné, že v životě člověka se náhle objeví myšlenky, které jako by vyvěraly z vlastní duše, které tu byly v časech dávno minulých a které se nyní opět objeví? - Můžeme nahlédnout do toho, jak skutečně působí duchovní život, jak dává v epochách po sobě následujících vždy znovu se objevit myšlenkám, pokud známe duchovní pochody myšlenek, jež dokáže odhalit duchovní věda.

V posledních týdnech vyšlo pojednání, velmi významné pro německý duchovní život. Bude se vám zdát zvláštní, že to považuji za významné. Musím to však považovat za významné, neboť to je významné symptomaticky. Když jsem se ve Výmaru zabýval Goethem, seznámil jsem se s mnoha osobnostmi, které mají v souvislosti s německou učeností určující postavení. Mezi několika germanisty jsem se tenkrát setkal s jedním, od něhož jsem si na jeho poli sliboval něco neobyčejně významného. Je to Konrád Burdach, který byl tenkrát profesorem v Halle, potom toto místo opustil, aby žil dále jako soukromý učenec. Konrád Burdach tedy v posledních týdnech předložil na shromážděních berlínské akademie věd navýsost zajímavé pojednání. Toto pojednání sice figuruje zatím jen mezi akademickými spisy, je v něm však nastolena významná otázka - ovšem otázka, kterou nelze vyřešit prostředky Konrada Burdacha, ale která může být zodpovězena jen prostředky duchovní vědy.

Přesvědčíte se, že pro jednotlivou duši, zamýšlející se nad souvislostmi života, je nasnadě otázka: Jak se

básnická skladba o Faustovi jeví moderní duši? Nemáme ve Faustovi ztvárněného životního praktika naší doby, který když dospěje ke konci svého dlouhého života, má před sebou především praktický ideál? Podívejme se na Goetha v jeho praktické tvorbě: můžeme sledovat, jak promlouvá k Eckermannovi, svému věrnému tajemníkovi. Goethe je nucen ztvárnit Faustův spirituální vývoj. Na mysli mu vytane duchovní obsah Raffaelovy Sixtinské madony; teprve v pozdějším období svého života jej však dokázal pochopit, protože například při své první návštěvě v Drážďanech jej zatím nepochopil. Chtěl znázornit, jak je nakonec Faustova nesmrtelná část přijata do vyšších světů. Vidíme, že se svým problémem zápasí tak, že tenkrát říká Eckermannovi: Je zvláštní, jak jdou démonické¹ síly světem a z neznámého nadsmyslů dáávají vyrůst postavám jako je Raffael, jak se člověk nemůže s postavami jako je Raffael vyrovnat, aniž by je vysvětlil na základě toho, že vzešly z nadsmyslů. - Můžeme pocítit, jak Goethe zápasil, jak nechával pozvolna přecházet entelechii, jak pozvolna přecházejí jeho postavy do vyšších světů, až nakonec dokončí člověka, kterého zároveň uvede pro následující staletí jako životního praktika.

Konrád Burdach vytvořil z hlediska filologie pozoruhodné dílo. Kdo čte jeho pojednání, má takovýto pocit: je zvláštní, jak se čiré filologii podařilo postavit vedle Fausta souběžný obraz z dřívějších staletí. Staré postavy jsou znovu uváděny jen v moderní formě, jako by jim dával podobu Goethe. Celý Mojžíšův příběh je podáván své době způsobem, jako by ho myslel Goethe. Konrád

¹ „démonické“ zřejmě ve smyslu „božské“; z řec. *daimon* = božstvo, duch - pozn. překl.

Burdach tím chce ukázat, jak do Goethova způsobu myšlení vplývá vše, co se pojilo k postavě Mojžíše.

Tak stojí jeden muž před branou, za níž je nadsmyslový svět dávající odpovědi na otázku, nakolik jsou myšlenky, nakolik jsou spirituální mocnosti reálnými silami, jež působí v běhu doby a jež se v nejrůznějších obdobích znovu objevují způsobem přiměřeným těmto epochám. Všude, kam se podíváme, buší dnes svět na bránu nadsmyslového světa. Je naší povinností a patří to k našemu pocitu odpovědnosti, abychom světu tam, kde se poctivě a upřímně, nikoli z osobní libovůle ptá, naslouchali tak, jak to odpovídá pocitům, citům duše.

Přítom není důležité, co si sami namlouváme o tom, jaký má být pravý vývoj lidstva. Ze skutečně nejlepších a toužících duší bychom však měli číst, jak ony samy chtějí vstoupit do spirituálního světa, a měli bychom zachytit to, co sami pro sebe považujeme za důležité, abychom to mohli dát těm, kteří hledají.

Vůči takové kultuře, jako je ta, na jejímž základě chceme pracovat, a v níž s námi mnozí zahraniční přátelé v Evropě i Americe spolupracují proto, že vědí, že to nemá nic společného s nacionalitou, se nehodí přit o tom, co je orientální a co okcidentální, vůči kultuře, v níž jeden z určujících duchů pravil: „Boží svět je orient! Boží svět je okcident!“ To jsou slova Goetha, která nám žijí v duši a na jejichž základě působíme. Avšak v duších - nejen v našich, ale i v těch, jimž musíme naslouchat - žijí nejen naše libovolné myšlenky, které nám předepisují, co máme druhým dát, ale žijí v nich pocity, které vytvářeli duchové uplynulých staletí.

Vyberme si jednu ze skupin, které před nás předstupují. Pojďte se mnou k jednomu z děl, která jsou - tak „jako

pro pocitování vůči spirituálnímu světu a vůči postavám působícím ve spirituální evoluci lidstva. Pojděte se mnou k jedné kapitole Goethova „Viléma Meistera“. Sledujme společně, jak chtěl ve Vilému Meisterovi vědomě ztvárnit představitele lidstva. Vidíme, jak Vilém Meister přijíždí k zámku, jak ho stařešina provádí a ukazuje mu krásy zámku, mimo jiné i obrazovou galerii. V té je také obsaženo to, co může znázorňovat vývojovou cestu lidstva různými epochami, a vidíme zde, jak se lidstvo od pradávných dob stále dál vyvíjelo až k rozboření Jeruzaléma. Pomocí po sobě jdoucích obrazů má člověk pochopit, jak v důsledku sil působících v evoluci lidstva došlo k rozboření Jeruzaléma. Ten, kdo je zde prováděn, tedy Vilém Meister, jehož duševní vzdělávání nám má být vylíčeno, se ptá svého průvodce: Proč je zde znázorněn průběh vývoje lidstva až k rozboření Jeruzaléma a proč tu v tomto průběhu vůbec není to, co krátce předtím vstoupilo do vývoje: život Kristův se vším, co v Palestině vykonal?

Tu říká průvodce Vilému Meisterovi: Znázornit to stejně jako ostatní běh lidského vývoje nám zakazuje to, co je pro nás tím nejsvětějším. Co zde vidíš znázorněno, je to, co v podobě sil působí ve světových dějinách, a to tak, že se to ve svém celkovém působení týká lidských skupin, národů, nejsou to však síly, které jednotlivě zasahovaly do života jednotlivých lidí. Nebylo

by správné postavit do této řady obrazů Krista, neboť Kristus se intimně obrací ke každé jednotlivé duši, a každá jednotlivá duše se s ním musí vyrovnat.

Potom vede průvodce Viléma Meistera do druhé, tajné komnaty, kde je znázorněno to, co nemůže být v obvyklém smyslu postaveno do epochálního chodu vývoje lidstva. Jsou to opět obrazy: samo o sobě je podáno to, co se pojí k mystériu Golgoty. V obrazech je před Vilémem Meisterem ztvárněno všechno, co souvisí s Kristem, až - ano, až k večeři Páně. Není tam to, co následuje po večeři Páně jako vlastní mystérium Golgoty. Proč, ptá se opět Vilém Meister svého průvodce, je v této tajné komnatě zobrazeno to, co vede až k večeři Páně, a ne to, co po ní následuje? Dostane se mu odpovědi, že zatím žádná lidská duše není schopna to, co následuje po večeři Páně, ztvárnit tak, aby to nezraňovalo lidskou mysl. Goethe ve své době ještě ze svého spirituálního pocítoval bezmoc ztvárnit ono veliké mystérium, protože i na základě dosud, abych tak řekl, nevědomého působení věděl, že musí být vyzvednuty ty nejhlubší city duševního života, má-li být pro duši dosaženo a před duši postaveno to nejsvětější. Tak nám jeho Vilém Meister ukazuje, že člověk má projít dvojí branou esoterie, chce-li se přiblížit této svátosti ve své duši.

Co tenkrát našlo výraz v Goethově duši? V Goethově duši našlo výraz to, že když se v novější kultuře duše sama v sobě správně pochopí, vloží tato novější kultura do duše to nejsvětější, nejvznešenější, co musel Goethe cítit. Co jeho době dosud nebylo dáno, aby toto nejsvětější bylo ztvárněno, však musí přijít. Musí to v duších působit zcela jinými prostředky. Kdo cítí odpovědnost vůči tomu, co v té době vyvolávalo takové pocity, ten stojí před spirituálním světem s pocitem plné odpovědnosti a je přesvědčen, že tomuto pocitu odpovědnosti může sloužit jen tehdy, nebude-li dělat nic jiného, než upozorňovat duše na to, že v naší době nazrává epocha, v níž se duše, pokud dorostou ke spirituálnímu životu, domohou toho, co se má zraku Viléma Meistera odhalit teprve po dvojím

překročení

brány k vyšším tajemstvím. Taková by byla nálada proudící z duchovního života doby do našich duší, kdybychom chtěli mluvit o tajemství Krista, které se nám má odhalit, kdybychom chtěli mluvit o intimitě, která nastane mezi duší a touto mocnou silou vývoje světů, až každá jednotlivá duše dozraje k tomu, aby se Kristus nově se zjevující z duchovního světa intimně přiblížil každé jednotlivé duši.

Věděli jsme, že nesmíme jednat jinak, než následovat průvodce Viléma Meistera. Ten vede nejprve k tomu, co charakterizuje epochy, potom k tomu, co je uzamčeno v tajnější komnatě, abychom pak vykonali zvláštní, nejsvětější přípravy k tomu, co pro každou jednotlivou duši, jestliže jsme prošli druhou branou, nesmí promlouvat jinak než ve svobodném rozhodnutí. Pomineme-li to, co jinak z časů promlouvá k duším, pak nemůžeme, pokud nepůsobí vnější osud nebo něco podobného, probouzet v lidské duši pozornost k tomu, co má prožít nebo očekávat, ale k tomu, co se milostí duchovního vedení vývoje lidstva bude vžívat do duší. Cítíme, že zde spolupůsobí to, co bylo duchovním životem připraveno a co se pak stalo duchovním životem naší doby. Tak tu stojíme a cítíme svou odpovědnost vůči těm, kdo byli těmi pravými hledajícími dušemi, a cítíme, že se můžeme zodpovědět z toho, co jsme učinili. Učíme se však také neříkat ze své libovůle: tak se to má, nebo tak se to musí dělat! Vždyť proč by i to či ono nemělo být tak či onak založeno? Ne, my cítíme povinnost konat to, co od nás požadují tvůrčí síly doby, a ne to, co požadujeme nebo můžeme požadovat my sami. Cítíme povinnost dále pracovat ve smyslu těch, kteří hovořili před námi, a říkat: Nic jiného nám nemá být svaté než to, co bylo svaté vám a po

čem jste vy toužili. Chceme být věrni tomu, co k vám plynulo od spirituálních mocností. - Pak to pochopíte², a na řadu otázek, které možná v těchto dnech v té které duši vytanuly, neřeknete, že tu cosi uplynulo neharmonický, nýbrž řeknete si: tito lidé nemohli jednat jinak, oni však také věděli, co činí.

Všechno špělo k tomu nejobsáhlejšímu duchovnímu životu, který dá světu duchovní věda, jestliže vezmeme v úvahu uplynulé doby. Nedívejte se na to, co vychází z různých libovolných snah doby; dívejte se na to, co doby samy přinášejí jako nutnost. Neptejte se, jak ten který člověk, který se domnívá, že stojí na pevné půdě přírodní vědy, smýšlí o hádankách doby, protože nemůže přehlédnout to, co připadá v úvahu.

Ptejte se velikánů, kteří již dávno zemřeli, kteří s objektivitou promlouvají k naší duši. Ptejte se člověka, který vykonal tak nekonečně mnoho pro přírodní vědu 19. století jako Alexander Humboldt, který chtěl ve svém díle „Kosmos“ podat tak obsáhlý obraz vývoje přírody, ptejte se ho tam, kde chtěl myslet nad hranice toho, co zajímá vykladače přírody, kde se dotýká těch nejhlubších záhad všech otázek přírody. A jeho odpověď zní:

Je to stočtvrtý žalm Davidův! - Alexander Humboldt byl však toužící duší, duší, která - zcela v moci přírodovědné kultury své doby - namířila ze svého 19. století pohled na to, co vyvěralo z nejhroucnějšího citění spirituálního světa, jak se objevuje ve stočtvrtém žalmu Davidově.

Ptejte se nyní, kolik z toho, co zde v tomto stočtvrtém žalmu hymnicky promlouvá k lidské duši, lze v konkrétní podobě - jak je to nutné pro naši dobu -

² v předchozích dvou větách oslovoval Rudolf Steiner předchůdce působící v duchovním životě časů minulých, nyní se opět obrací k poslucháčstvu - pozn. překl.

nalézt v duchovní vědě! Pokud si toho povšimneme, můžeme říci: Co nám odpovídá duše Alexandra Humboldta na to, co konáme? - Odpověděla by nám tak, že by nám řekla: My jsme toužili po tom, oč se vy pokoušíte, a tušili jsme, že to musí přijít! - A Alexandrův bratr Wilhelm Humboldt, tento velký jazykovědec (poslední oné doby, kdy v Evropě vešla ve známost velká básnická skladba, o níž jsem mluvil včera, Bhagavadgíta), tento velký duch řekl, že už toho prožil dost, poté co do jeho života vstoupilo poznání Bhagavadgíty.

Tak se v duších, které nejvíce hledaly, připravovalo 19. století přijmout objektivně a nezaujatě to, co je dáno lidstvu po celém světě v podobě spirituálních pokladů.

Tak se připravovalo, aby neupadlo do jednostrannosti.

Nechtěl jsem vám dávat teoretické výklady. Teoretické výklady považuji vždy za velmi jednostranné, i kdyby patřily k těm nejlepším. Na příkladech jsem vám chtěl ukázat, jaká je skutečnost a jak cítí duše pod vládou reálných skutečností. Chtěl bych se vrátit k něčemu, co tanulo na mysli Hermanu Grimmovi, o čem mi jednou povídal cestou z Výmaru do Tiefurtu, co žilo v jeho duši jako budova, kterou chtěl vystavět, a o čem on sám v úvodních poznámkách ke svým zanechaným fragmentům mluví tak, že mu to pořád tanulo v duši a že všechny jeho práce vyplynuly z toho, co takto žilo v jeho duši. Co to bylo, co mu stále tanulo na mysli? Nebylo to nic menšího než vývojová historie lidstva, kterou chtěl ztvárnit jako historii vývoje národní fantazie lidí všech národů a dob. To bylo to, co chtěl vytvořit. Chtěl vyzkoumat, jak například v Řecku působila tvořivá moc fantazie, jak takového Homéra, Ais-

chylá či Sofokla postavila na jejich místo, jak procházela věky až do nové doby a všude stavěla to, co má být ztvárněno.

Vedle mě kráčet člověk, který věřil v pravdu fantazie, v tvůrčí sílu fantazie, avšak kolem dokola byl svět, který neměl sklon k tomu, aby věřil v tvořivost fantazie, v to, že matkou fantazie je pravda³! Pocit, který nyní najdete v třetí mysterijní hře „Strážce prahu“, kde se paní Baldě objevuje jako přízrak v nebeských královstvích - ale jako obrácený přízrak, jinak totiž přicházejí přízraky z nadsmyslového světa, ovšem paní Baldě se podívá vzhůru a zjeví se tam stejně, jako nadsmyslové bytosti sestupují na zemi - tento pocit mi tenkrát pronikal do duše a získával podobu osudu fantazie. Tento osud fantazie musíme mít na paměti, chce- me-li se věnovat tomu, co tanulo Hermanu Grimmovi na mysli, aniž bychom něco věděli o tom, že pravda je matkou fantazie.

Nikdy se neuskutečnilo to, co měl Herman Grimm na mysli. On temně cítil, že by se cosi uskutečnilo, kdyby se mu podařilo to, co chtěl. Ale - nešlo to. Proč to nešlo? Nešlo to proto, že fantazie, pokud ji chce někdo brát jen ve všeobecně lidském smyslu jako tvořivou světovou moc, člověku ustavičně uniká. Člověk cítí, jak síla nazývaná fantazií má sice svůj původ v pravdě, sama však může vést nikoli k pravdě, ale k májám, a jak za vším, kam vede fantazie, stojí spirituální svět, vůči

kterému učinil Herman Grimm rukou onen odmítavý pohyb.

V posledních dnech mi v duši opět vytanul tento pocit vůči muži, který chtěl na základě fantazie vylíčit běh

³ doslova: „...že fantazie pochází od otce pravdy“, v něm orig. *an die Abstammung der Phantasie von dem Wahrheitvater zu glauben!*; R. Steiner používá výrazu *Wahrheitvater, otec pravdy*, který se objevil v jeho mysterijním dramatu „Strážce prahu“, viz pozn. 51 - pozn. překl.

vývoje lidstva, takže jsem si řekl: tento muž měl z duchovního života, ze spirituálních prostředků, jež mu poskytovala jeho doba, ideál odpovědět uspokojivě na hádanky světa. Avšak to, co mohl získat, vycházejí ze své doby, co mohl poctivě a upřímně přijmout do své duše, to mu řešení neposkytlo. A protože byl poctivý, upustil od něj!

Z toho vidíme, jak si naše doba žádá to, co může odhalit hádanky světa, co může dát vysvětlení tvořících sil a tvořících mocí, jež stojí za smyslovými jevy a způsobují jejich signaturu. Proč mi to v poslední době vytanulo na mysl? Nikdy jsem se nezdráhal zmínit se i o tom osobním, pokud je toto osobní objektivní, a každý nechť o tom smýšlí, jak chce. Já se snažím nahlížet to osobní zcela objektivně. Vytanulo mi to v duši, protože se mi to samo od sebe připodobnilo: co jeden duch chtěl a nemohl, a co nyní jistě krásným způsobem vzniklo díky knize našeho ctěného Edouarda Schuré „L'Évolution divine“. Přečtěte si ji, a řekněte si, že ji budete číst tak, abyste pronikli do spirituální moci, která stojí za vším smyslovým jevem, která však také jako tvůrčí fantazie působila v běhu epoch. A uvidíte, jak naše doba začíná odpovídat na to, co bylo palčivými, toužebnými, někdy dokonce ani ne zcela vědomými otázkami našeho duchovního života. Pak ve své duši najdete odpověď na otázku, čím má být duchovní věda, ale také na otázku, jaká má být duchovní věda.

Jak musíme smýšlet, aby mohlo nastat harmonické spolupůsobení v duchovním životě současnosti, to bylo mou potřebou vám v průběhu dnešního dopoledne říci.

Mnichov, 30. srpna 1912

Rudolf Steiner

GA 138